

Голові разової спеціалізованої вченої ради

ДФ 20 051.055

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника

доктору юридичних наук, професору

Зеліско Аллі Володимирівні

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента,

заступника директора Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Олійник Оксани Степанівни

на дисертаційну роботу Кузик Вікторії Володимирівни

на тему:

«Правове регулювання членських відносин у невідприємницьких товариствах»,

поданої на здобуття ступеня

доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність дисертаційної роботи. Для цивільного права категорія «юридична особа» є інституційна та основоположна, адже за нею стоїть складний правовий інститут, що є безпосереднім учасником цивільних правовідносин та характеризується правовою різносторонністю. Цивільний кодекс України 2003 року запропонував визначення поняття юридичної особи, низку нових чи істотно оновлених для інституту юридичної особи характеристик, реформував систему юридичних осіб. Відповідні законодавчі зміни зумовили активізацію наукових досліджень в цьому напрямку, тому, на сьогодні ми можемо констатувати, що сфера наукового пізнання інституту юридичної особи є значною мірою освоєною. Сформовані усталені погляди та концепції щодо юридичної особи, її сутності, правової природи, сприйняті та підтримані загальні ознаки юридичної особи,

сформовані узагальнені підходи щодо її правосуб'єктності. Водночас, реформування інституту юридичної особи та відсутність у Цивільному кодексі України виключного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб зумовив посилену увагу дослідників до непідприємницьких товариств, правовий статус яких у сучасних умовах потребує удосконалення правового регулювання. Цивільний кодекс України звертає увагу на непідприємницькі юридичні особи, які характеризуються значною видовою різноманітністю, достатньо поверхово, залишаючи їх правове регулювання на відкуп спеціального законодавства. Правовий статус такої важливої організації як непідприємницькі товариства, серед яких громадські об'єднання, політичні партії, благодійні фонди тощо, які володіють сьогодні вагомим соціальним значенням і є затребуваними в суспільстві, обмежується рамками лише декількох окремих статей Цивільного кодексу України, що не дозволяє сформувати цілісне уявлення про систему непідприємницьких товариств та їх особливості. Спеціальне законодавство про непідприємницькі товариства також відзначається певною непослідовністю та суперечливістю у правовому регулюванні окремих непідприємницьких товариств, наявністю правових прогалин та колізій. Зумовлюють увагу до непідприємницьких товариств також ті інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, сприяють пошуку шляхів адаптації та гармонізації вітчизняного законодавства про непідприємницькі товариства з європейськими підходами. Тому, подальші наукові дослідження непідприємницьких товариств залишаються актуальними та створюють можливості для проєкції подальшого розвитку інституту непідприємницької юридичної особи загалом, і непідприємницького товариства зокрема. Більшість сучасних досліджень непідприємницьких товариств спрямовані на визначення порядку їх створення чи припинення, особливостей правосуб'єктності, відповідальності тощо, в той час як поза увагою науковців залишені відносини членства у непідприємницьких товариствах, права та обов'язки членів непідприємницьких товариств, особливості виникнення та припинення членства у непідприємницьких товариствах, обсяг прав та обов'язків членів непідприємницьких товариств. Комплексні наукові дослідження щодо особливостей правового регулювання відносин членства у непідприємницьких

товариствах відсутні, тому проблематика дисертаційного дослідження Кузик Вікторії Володимирівни є актуальною та перспективною в плані наукових пошуків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Актуальність дисертаційної роботи корелюється із тематикою науково-дослідних робіт кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та виконана в межах науково-дослідної роботи на тему «Правові проблеми здійснення майнових та особистих немайнових прав в умовах ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0110U001557). Тема дисертаційного дослідження Кузик В.В. затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 8 від 22 грудня 2020 р.).

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що авторкою здійснено комплексне спеціальне дослідження особливостей членських правовідносин у непідприємницьких товариствах, в ході якого сформульовано низку теоретичних висновків, узагальнень, а також практичних рекомендацій щодо удосконалення чинного цивільного законодавства у сфері правового регулювання інституту членства у непідприємницьких товариствах.

В дисертаційній роботі позитивно сприймається теза щодо неоднорідності членства у непідприємницьких товариствах, що проявляється у переліку прав, які виникають внаслідок членства у різних видах товариств. Вказана неоднорідність виникає в силу різного роду інтересів, якими можуть керуватися особи, вступаючи до членів того чи іншого непідприємницького товариства.

Авторкою аргументується умовність формулювання критерію спрямованості прибутку в непідприємницьких товариствах як заперечення його розподілу між учасниками. Спрямованість отриманого прибутку на реалізацію мети непідприємницького товариства, заявленої в установчих документах, є функціональним формулюванням і реально відображає специфіку

непідприємницьких товариств та є дієвим відмежуванням їх від підприємницьких товариств.

Абсолютно сприймається та заслуговує на підтримку пункт 1 новизни, в якому авторкою визначено сукупність чинників, які детермінують інститут членства у непідприємницьких товариствах через: 1) неоднорідність членства, що проявляється у переліку прав різних видів непідприємницьких товариств; 2) різні інтереси, як немайнові, так і споживчі інтереси майнового характеру, з якими члени непідприємницького товариства вступають у нього; 3) членство у непідприємницьких товариствах визначається за формулою «не отримати більшого, ніж вкладено».

В роботі дисертанткою удосконалено критерії розмежування підприємницьких та непідприємницьких товариств, а саме: 1) критерій майнової участі особи в непідприємницькому товаристві, що проявляється в конструкції членських внесків; 2) критерій спрямованості отриманого прибутку на реалізацію мети непідприємницького товариства, заявленої в установчих документах товариства.

Зазначений перелік не вичерпує наукових положень, які розкривають наукову новизну дисертаційного дослідження Кузик Вікторії Володимирівни, але дає можливість сформулювати бачення щодо окремих аспектів роботи та уявлень автора щодо перспектив розвитку та удосконалення правового регулювання членських відносин у непідприємницьких товариствах. Дисертантка зуміла віднайти нові аргументи в обґрунтування власних наукових поглядів та позицій, а також реалізувати їх у сформульованих пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Практичне значення дослідження. Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання для подальших теоретичних досліджень, пов'язаних з проблематикою правового регулювання непідприємницьких товариств, розмежування їх із підприємницькими товариствами, дослідження різного роду правовідносин, що виникають у зв'язку із створенням та діяльністю непідприємницьких товариств. Положення, пропозиції та висновки, викладені у дисертаційному дослідженні, можуть бути

застосовані як у науково-дослідній сфері при подальшій розробці правового регулювання відносин членства у непідприємницьких товариствах, так і у правотворчій сфері з метою застосування отриманих авторкою результатів для удосконалення чинного законодавства, яке регулює відносини членства у непідприємницьких товариствах. Окремо варто наголосити на можливості застосування отриманих наукових результатів у освітньому процесі при викладанні освітніх компонент «Цивільне право України», «Корпоративне право України», «Господарське право України» чи інших дисциплін цивільно-правового спрямування, в межах тематики яких досліджуються непідприємницькі товариства та відносини членства у них.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Кузик Вікторії Володимирівни характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень та відзначається достовірністю наукових висновків та пропозицій. Авторкою використано широкий перелік науково-теоретичних, емпіричних джерел, нормативно-правових актів, матеріалів судової практики. Так, перелік використаної літератури налічує 202 найменування. Запропоновані до уваги наукової спільноти положення та висновки дисертаційної роботи, засвідчують високий рівень знань та уміння аналітичного опрацювання автором джерельної бази. Здобувачка використала відомі дослідження попередників, показала розвиток проблематики, її значимість, визначилася у практичному значенні свого дослідження.

Повнота дослідження теми, а також достовірність отриманих авторкою результатів обумовлені логічно обґрунтованим та послідовним планом дисертації, правильно визначеними предметом та об'єктом наукового дослідження, метою, завданнями дослідження і відповідає внутрішньому логічному зв'язку його етапів.

Здобувачкою застосовано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, що сприяло комплексному та всебічному аналізу об'єкта дослідження. Кузик Вікторією Володимирівною використано системний метод і метод аналізу для визначення місця членських відносин в системі цивільних правовідносин загалом, а також для розкриття їх внутрішньої

структури. Догматичний та формально-логічний метод сприяли встановленню стану нормативного регулювання членських відносин у непідприємницьких товариствах. За допомогою діалектичного методу авторка провела всебічний аналіз правової природи відносин членства у непідприємницьких товариствах, дослідила їх структуру. Використання логіко-семантичного методу дозволило визначити порядок сплати внесків у непідприємницьких товариствах. Завдяки застосуванню методу прогнозування автор зуміла сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства в частині відносин членства у непідприємницьких товариствах. Використані авторкою у роботі методи наукового пізнання застосовані у взаємозв'язку відповідно до мети наукового дослідження та поставлених завдань.

Характеристика основних положень роботи. Структура дисертаційної роботи обумовлена визначеними авторкою метою та завданнями, характеризується системністю та логічними зв'язками між її складовими частинами. Перший розділ дисертації «Цивільно-правові засади регулювання членства та членських внесків у непідприємницьких товариствах» охоплює три підрозділи, в межах яких авторка дослідила еволюцію та сучасний стан регулювання відносин членства у непідприємницьких товариствах; встановлює передумови формування відносин членства у непідприємницьких товариствах; розкриває поняття, види та порядок сплати членських внесків у непідприємницькі товариства. В рамках цього розділу автор доводить недосконалість законодавчих підходів у питанні розмежування підприємницьких та непідприємницьких кооперативів, наголошує на відсутності фундаментальних положень щодо їх розмежування. Автор наголошує, що непідприємницькі товариства перебувають на третьому класифікаційному рівні у системі юридичних осіб, який визначає поділ товариств за критерієм мети діяльності та особливостей розподілу прибутку. Автор акцентує увагу на особливості правового зв'язку між непідприємницьким товариством та його членами, що проявляється у відсутності інтересу у члена товариства збільшити свої майнові активи шляхом вкладу їх у товариство (стор. 57 роботи). Аргументованою є позиція авторки щодо класифікації інтересів у непідприємницькому товаристві на інтереси немайнового

характеру для отримання майнових благ та інтереси економічного характеру, які є інтересами споживачів і можуть мати майновий характер. Також в межах зазначеного розділу авторка аргументує недоцільність ототожнення корпоративних та членських прав.

У другому розділі роботи «Теоретико-методологічні засади визначення членських правовідносин» Кузик Вікторія Володимирівна розкриває місце членських відносин у системі цивільних правовідносин та їх структуру, визначає їх як відносини між членом та самим товариством щодо виникнення, здійснення та припинення членських прав.

Третій розділ роботи «Захист прав та відповідальність за невиконання обов'язків членів непідприємницьких товариств» присвячений способам та формам захисту прав членів непідприємницьких товариств та цивільно-правовій відповідальності за невиконання обов'язків членами непідприємницьких товариств. Авторка аналізує ефективність способів захисту прав та інтересів, доводить, що основними способами захисту прав члена непідприємницького товариства є ті, якими захищаються немайнові права як елемент змісту корпоративних прав у підприємницьких товариствах, за умови їх виникнення у відносинах членства у непідприємницьких товариствах.

Висновки дисертанта по роботі характеризуються належною обґрунтованістю, доведеністю у тексті роботи та відповідають поставленим меті та завданням. Науковою значимістю відзначаються й інші положення дисертації.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертаційної роботи Кузик Вікторії Володимирівни викладено у одинадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статті розміщено у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук категорії Б; також автором опубліковано тези семи доповідей на Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки дисертаційної роботи та публікацій не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації та фабрикації. Автором використано посилання на свої наукові публікації, посилання на публікації інших авторів, нормативні

документи та інші джерела, що свідчать про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. В роботі дисертантом викладені наукові результати, що отримані ним особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень і практичну значущість висновків, слід вказати на окремі зауваження до змісту роботи.

1. Особливість інституту членства у непідприємницьких товариствах проявляється у відсутності інтересу у члена товариства щодо збільшення своїх майнових активів шляхом вкладу їх у товариство, член непідприємницького товариства не отримує внаслідок членства більше, ніж вклав при створенні непідприємницького товариства у вигляді членських внесків. Сприймаючи твердження про особливість інституту членства у непідприємницьких товариствах, яка проявляється у відсутності інтересу у члена товариства щодо збільшення своїх майнових активів шляхом вкладу їх у товариство, дискусійним видається теза про те, що член непідприємницького товариства не отримує внаслідок членства більше, ніж вклав при створенні товариства у вигляді членських внесків. Видається, що така теза не є абсолютною щодо усіх форм непідприємницьких товариств, позаяк непідприємницькі кооперативи вимагають внесення не лише членських внесків, але й пайових і додаткових пайових внесків, сплата яких відбувається не лише при створенні кооперативу, але й впродовж подальшої його діяльності.

2. У роботі наскрізно простежується підхід дисертантки щодо розмежування корпоративних прав та членських прав. Погоджуючись із концептуальним підходом щодо запропонованих авторкою критеріїв розмежування (принцип пропорційності прав відповідно до розміру частки у статутному капіталі підприємницького товариства та принципі рівності прав членів непідприємницьких товариств), потребує уточнення позиція автора щодо застосовуваності цих критеріїв до виробничих кооперативів, які є підприємницькими товариствами, але для яких характерний інститут членства. В

цих кооперативах діє принцип рівності голосів при прийнятті рішень загальними зборами кооперативу та, водночас, діє принцип пропорційності розміру паю до розміру отриманого прибутку членами кооперативу. Яким чином, на думку дисертантки, проявляється у випадку виробничих кооперативів співвідношення понять корпоративних прав та членських прав?

Разом з тим, зазначені зауваження не стосуються концептуальних основ проведеного дослідження, не применшують науково-теоретичної та практичної значущості дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

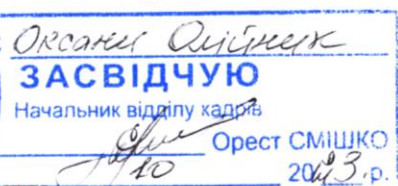
Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Кузик Вікторії Володимирівни на тему «Правове регулювання членських відносин» виконане на високому науково-дослідницькому рівні, містить науково-обґрунтовані теоретичні результати, які є особистими здобутками автора, мають практичну цінність і вагоме значення для подальшого розвитку науки цивільного права. Дисертація є цілісною, завершеною, науково-прикладною працею. Наукові положення, висновки належним чином аргументовані та достовірні. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Кузик Вікторія Володимирівна заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора**

Навчально-наукового юридичного інституту

**Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника**

Оксана ОЛІЙНИК